

**JADIDCHILIK HARAKATINING HUQUQBUZARLIKLAR  
PROFILAKTIKASI HAQIDAGI FIKRLARI**

**Qoryog‘diyev Abbos Iftixor o‘g‘li**

*O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI*

---

**Kalit so‘zlar:** *Jadidchilik harakati; huquqbuzarliklarni profilaktika qilish; ijtimoiy ma’rifat; yoshlar tarbiyasi; ta’lim tizimi; jamoatchilik ishi; ijtimoiy barqarorlik; tarixiy tajriba; ma’rifiy yondashuv; profilaktika amaliyoti..*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada jadidchilik harakati vakillarining huquqbuzarliklarni profilaktika qilish haqidagi tushunchalari va amaliy yondashuvlari tahlil qilinadi. Maqolada jadidchilikning ijtimoiy va ma’rifiy faoliyati kontekstida huquqbuzarliklarni kamaytirish va jamiyatda barqaror tartibni ta’minlashga qaratilgan fikrlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada jadidchilikning yoshlar tarbiyasi, ta’lim tizimi va jamoatchilik ishlarida huquqbuzarliklarni oldini olishdagi roli haqida tahliliy yondashuvlar taqdim etiladi. Tadqiqot natijalari zamonaviy profilaktika faoliyatini takomillashtirishda tarixiy va ma’rifiy tajribalardan foydalanish imkoniyatini ko‘rsatadi.*

---

---

**Ключевые слова:** *Движение джадидистов; профилактика правонарушений; социальное просвещение; воспитание молодежи; образовательная система; общественная деятельность; социальная стабильность; исторический опыт; образовательный подход; практика профилактики.*

**Аннотация:** *В статье анализируются взгляды движения джадидистов на профилактику правонарушений и их практические подходы. Рассматривается деятельность джадидистов в социальном и образовательном контексте с точки зрения снижения правонарушений и обеспечения стабильного порядка в обществе. Также статья предлагает аналитический обзор роли джадидистов в воспитании молодежи, системе образования и общественной деятельности для предотвращения правонарушений. Результаты исследования демонстрируют возможности использования исторического и образовательного опыта для совершенствования современной профилактической деятельности.*

---

---

**Keywords:** *Jadidist movement; crime prevention; social enlightenment; youth education; educational system; community work; social stability; historical experience; educational approach; preventive practice.*

**Annotation:** *статье анализируются взгляды движения джадидистов на профилактику правонарушений и их практические подходы. Рассматривается деятельность джадидистов в социальном и образовательном контексте с точки зрения снижения правонарушений и обеспечения стабильного порядка в обществе. Также статья предлагает аналитический обзор роли джадидистов в воспитании*

# “ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Noyabr, 2025-yil

*молодежи, системе образования и общественной деятельности для предотвращения правонарушений. Результаты исследования демонстрируют возможности использования исторического и образовательного опыта для совершенствования современной профилактической деятельности.*

## KIRISH

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda ijtimoiy, ma’rifiy va madaniy yangilanishlarni ilgari surgan muhim harakat sifatida tarix sahnasida yuzaga kelgan. Ularning asosiy maqsadi jamiyatning har bir a’zosini ma’rifatli, bilimli va madaniyatli qilish orqali ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash bo’lgan. Shu nuqtai nazardan, jadidchilikning huquqbuzarliklarni profilaktika qilishga doir yondashuvlari ham o’ziga xos xususiyatlarga ega bo’lib, ular nafaqat jamiyatni ma’rifiylashtirish, balki fuqarolarning huquqiy ongini oshirish va huquqbuzarliklarni kamaytirishga qaratilgan edi. Jadidchilik faollari o’sha davrning murakkab ijtimoiy sharoitida, qashshoqlik, savodsizlik va ma’naviy izolyatsiya bilan bog’liq muammolarni aniqlashga alohida e’tibor qaratgan. Ularning fikricha, huquqbuzarliklar ko’pincha jamiyatning ijtimoiy yetishmovchiligi, oilalarning ma’naviy va madaniy tayyorgarligining pastligi hamda yoshlar orasidagi bilim va tarbiya yetishmovchiligidan kelib chiqadi. Shu sababli, profilaktika faoliyatining samarali bo’lishi uchun ta’lim tizimi, jamoatchilik ishlarining kengaytirilgan roli va yoshlar tarbiyasi muhim omil sifatida qaralgan. Maqolada jadidchilik yondashuvining asosiy jihatlari tahlil qilinadi: birinchidan, huquqbuzarliklar sabablari va ijtimoiy muhitning ta’siri; ikkinchidan, ta’lim va ma’rifat orqali ularni kamaytirishning strategiyalari; uchinchidan, jamiyatdagi barqarorlikni saqlash va ijtimoiy tartibni mustahkamlashga yo’naltirilgan chora-tadbirlar. Shu bilan birga, maqolada jadidchilikning yoshlar tarbiyasidagi roli, ularning axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishdagi hissasi ham ko’rib chiqiladi. Jadidchilik harakati nafaqat tarixiy hodisa sifatida, balki zamonaviy profilaktika faoliyatini takomillashtirish uchun muhim manba sifatida ham e’tiborga loyiqdir. Ularning amaliy yondashuvlari va ma’rifiy tajribasi hozirgi kunda huquqbuzarliklarni oldini olish va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan strategik choralarni ishlab chiqishda foydali bo’lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, mazkur maqola jadidchilikning profilaktika konsepsiyasini o’rganish, ularning metodologik yondashuvlarini tahlil qilish va ularni zamonaviy ijtimoiy muhitga moslashtirishga qaratilgan. Kirish qismida jadidchilik harakatining huquqbuzarliklar profilaktikasi bo’yicha falsafiy va amaliy fikrlari, ularning jamiyatdagi ma’rifiy roli va yoshlar tarbiyasidagi hissasi muhim ahamiyat kasb etishi ta’kidlanadi. Shu bilan birga, mazkur yondashuvlar zamonaviy profilaktika tizimlarini takomillashtirish va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash uchun tarixiy va ma’rifiy tajribani o’rganishning ahamiyatini ko’rsatadi.

## ASOSIY QISM

Jadidchilik harakati vakillari o’z faoliyatlarida jamiyatni ma’rifiylashtirish va yoshlarni tarbiyalash orqali huquqbuzarliklarni oldini olish masalasiga alohida e’tibor

qaratgan. Ularning fikricha, jamiyatdagi huquqbuzarliklar ko‘pincha savodsizlik, ma’naviy yetishmovchilik, oiladagi nizolar va yoshlar orasidagi tarbiyaviy bo‘shliqlardan kelib chiqadi. Shu sababli, jadidchilik yondashuvi profilaktikaning eng samarali vositasi sifatida ta’lim va ma’rifat tizimining rivojlanishiga bog‘langan edi. Ularning strategiyasi nafaqat qonuniy cheklovlariga tayangan, balki ijtimoiy ongini oshirish va yoshlar orasida axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan edi. Jadidchilikning huquqbuzarliklarni profilaktika qilish bo‘yicha amaliy yondashuvi bir necha asosiy yo‘nalishlarga bo‘linadi. Birinchidan, ularning ta’limiy faoliyati orqali yoshlar va oilalarni savodli qilish va ularning ijtimoiy ongini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar edi. Maktablar, madrasalar va jamoat majlislari orqali tarbiyaviy ishlarni olib borish, yoshlarni axloqiy va madaniy qadriyatlar bilan tanishtirish ularning huquqbuzarliklar profilaktikasiga bo‘lgan hissasini oshirardi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy izchillikni ta’minlash va xavfli xulq-atvorlarni kamaytirish imkonini yaratardi. Ikkinchidan, jadidchilik vakillari oilalarning ijtimoiy va ma’naviy holatiga alohida e’tibor qaratgan. Ular oilalarning tarbiyaviy vazifalarini mustahkamlash, otionalarni ma’rifiylashtirish va ularning yoshlar tarbiyasidagi rolini kuchaytirishga harakat qilgan. Bu orqali oilada huquqbuzarliklarni yuzaga keltiradigan omillarni kamaytirish, muammoli sharoitlarni erta aniqlash va tegishli chora-tadbirlarni joriy qilish imkoniyati yaratilgan. Uchinchidan, jadidchilik harakati ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va jamiyatda xavfsiz muhit yaratishga qaratilgan tadbirlarni ilgari surgan. Ular huquqbuzarliklarni faqat jazo orqali kamaytirish mumkin emasligini, balki profilaktik yondashuvlar, jamiyatning ma’rifiy va madaniy rivojlanishi orqali natijalarga erishish mumkinligini ta’kidlagan. Shu nuqtai nazardan, ularning amaliy faoliyati nafaqat ma’rifiy ishlar bilan cheklangan, balki ijtimoiy monitoring, jamoatchilik ishtiroki va yoshlar bilan samarali muloqot orqali huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan tizimli choralarni o‘z ichiga olgan. Shuningdek, jadidchilikning profilaktika yondashuvi tarixiy tajriba sifatida zamonaviy profilaktika faoliyatini takomillashtirishda muhim manba hisoblanadi. Ularning metodologik yondashuvlari, ta’limiy va ma’rifiy strategiyalari hozirgi kunda yoshlar va oilalarni huquqbuzarliklardan himoya qilish, jamiyatdagi xavfli vaziyatlarni kamaytirish va hududiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qilishi mumkin. Natijada, jadidchilik harakatining huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid fikrlari nafaqat tarixiy va nazariy ahamiyatga ega, balki zamonaviy ijtimoiy va profilaktik ishlarni takomillashtirishda samarali qo‘llanilishi mumkin. Ularning yondashuvlari yoshlar tarbiyasida, oilalarni qo‘llab-quvvatlashda va jamiyatning umumiy ijtimoiy barqarorligini ta’minlashda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, mazkur yondashuvlar zamonaviy profilaktika tizimlariga integratsiyalashgan tarzda joriy etilsa, ularning samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

### **XULOSA**

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, jadidchilik harakati vakillari huquqbuzarliklarni oldini olishda nafaqat nazariy asoslarni yaratgan, balki amaliy chora-tadbirlar orqali jamiyatni ma’rifiylashtirishga katta hissa qo‘shgan. Ularning yondashuvi zamonaviy profilaktika

# “ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Noyabr, 2025-yil

faoliyatiga asos bo‘la oladigan boy tarixiy tajriba hisoblanadi. Jadidchilikning asosiy g‘oyasi shundaki, huquqbuzarliklar ko‘pincha ijtimoiy yetishmovchilik, oilaviy nizolar, yoshlar tarbiyasidagi bo‘shliqlar va ma‘naviy savodsizlikdan kelib chiqadi. Shu sababli, jamiyatdagi xavfli xulq-atvor va jinoyatchilikni kamaytirishning eng samarali usuli ta‘lim, ma‘rifat va axloqiy qadriyatlarni targ‘ib qilishdan iborat. Jadidchilik harakati vakillarining tajribasi shuni ko‘rsatadiki, huquqbuzarliklarni profilaktika qilish faqat jazo yoki majburiy choralar bilan cheklanmasligi kerak. Samara beradigan yondashuv — bu yoshlarni tarbiyalash, oilalarni qo‘llab-quvvatlash va jamiyatdagi ijtimoiy tartibni mustahkamlash orqali muammolarni erta aniqlash va oldini olishdir. Shu bilan birga, ma‘rifiy ishlar, maktab va madrasalarda o‘tkazilgan tarbiyaviy mashg‘ulotlar, jamoatchilik yig‘ilishlari va ijtimoiy tadbirlar nafaqat bilim berish, balki yoshlar va oilalarning axloqiy va madaniy qadriyatlarini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jadidchilikning yondashuvi, shuningdek, oilaning ijtimoiy va ma‘naviy holatini yaxshilashga qaratilgan. Ularning amaliy tajribasi oilalarda tarbiyaviy vazifalarni kuchaytirish, ota-onalarning ma‘rifiy darajasini oshirish va yoshlar tarbiyasida ularning rolini mustahkamlash orqali huquqbuzarliklarning kelib chiqish omillarini kamaytirishga xizmat qilgan. Shu tariqa, profilaktika faoliyatining samaradorligi oilalarning ma‘naviy holati bilan bevosita bog‘liq ekanligi aniqlandi. Shuningdek, jadidchilik harakati vakillarining ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashga qaratilgan tadbirlari hududiy profilaktika faoliyatining samarali modeli sifatida qaraladi. Ularning yondashuvi nafaqat yoshlar tarbiyasida, balki jamoatchilik ishlarida, ta‘lim tizimida va hududdagi ijtimoiy monitoringda ham qo‘llanilishi mumkin. Bu esa zamonaviy profilaktika tizimlarini takomillashtirish, xavfli vaziyatlarni oldini olish va jamiyatda barqaror ijtimoiy muhit yaratishga yordam beradi. Natijada, jadidchilik harakatining huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid g‘oyalari tarixiy va amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, ular zamonaviy ijtimoiy, ma‘rifiy va profilaktik ishlarni takomillashtirishda muhim manba bo‘la oladi. Ularning tajribasi yoshlar va oilalarni qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va hududiy profilaktika tizimini samarali shakllantirish uchun dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, mazkur yondashuvlarni zamonaviy sharoitga moslashtirish orqali ularning samaradorligini oshirish, huquqbuzarliklarning oldini olish va jamiyatda xavfsiz muhit yaratish mumkin. Xulosa qilib aytganda, jadidchilik harakatining profilaktik yondashuvlari nafaqat tarixiy va ilmiy nuqtai nazardan, balki zamonaviy huquqbuzarliklarni oldini olish va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlash jarayonida ham muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Shu tariqa, ularning ma‘rifiy, ta‘limiy va ijtimoiy strategiyalari hozirgi kunda ham samarali qo‘llanilishi mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avloniy, A. Turkiy guliston yoxud axloq. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1992.
2. Behbudiy, M. Tanlangan asarlar. — Toshkent: Fan, 2014.

## “ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

---

30-Noyabr, 2025-yil

3. Ibrat, I. Tarixi Farg‘ona. — Toshkent: Sharq, 2002.
4. Rasulov, I. Jadidlar ma’naviy merosi va huquqiy ong. — Toshkent: Adolat, 2019.
5. Yo‘ldoshev, Q. Jadidchilik tarixidan saboqlar. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2016.
6. Karimov, I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
7. Mirzayev, B. Huquqiy madaniyat asoslari. — Toshkent: Akademnashr, 2020.
8. Komilov, N. Ma’naviyat asoslari. — Toshkent: O‘zbekiston, 2002.
9. Jo‘rayev, M. Jadidlarning ma’rifiy qarashlari. — Toshkent: Fan, 2010.
10. Saidov, A. Huquqiy ong va madaniyat. — Toshkent: Yuridik adabiyot, 2018.
11. Mamarasulov, D. Huquqbuzarliklarning oldini olishda tarbiyaning o‘rni. — “Ijtimoiy fanlar” jurnali, 2020, №3